

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské výchovy

Náboženství se zaměřením na vzdělávání a katechetika

Monika Jemelková

**Využití průřezového tématu Environmentální
výchova k rozvoji křesťanských hodnot u
studentů církevních gymnázií**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Rudolf Smahel, Th.D.

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....
Monika Jemelková

V Lipníku nad Bečvou, 12. dubna 2011

Chtěla bych velmi poděkovat člověku, který se, i přes stísněné časové podmínky, ochotně ujal vedení této bakalářské práce, panu Doc. Dr. Rudolfu Smahelovi, Th.D., za obětavost, velkou vstřícnost, cenné rady a pohotovou spolupráci na tvorbě práce. Také děkuji paní Mgr. Heleně Nováčkové z Ekocentra Sluňákov za cenné informace, rady a připomínky a zvláště za do budoucna inspirující náměty. Rovněž děkuji panu Doc. Dr. Ludvíku Dřímaloovi, Th.D. za konzultaci ohledně křesťanských hodnot, a pak také všem ochotným pedagogům, ředitelům a sekretářkám církevních gymnázií, kteří mi, nad rámec svých pracovních povinností, poskytovali informace o jejich škole.

Obsah

ÚVOD	5
2 VSTUP DO PROBLEMATIKY	7
2.1 KŘESŤANSKÉ HODNOTY	7
2.2 KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY A JEJICH POŽADAVKY	10
2.3 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	12
2.4 KŘESŤANSKÉ HODNOTY V ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVĚ	14
3 PROPOJENÍ ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY A KŘESŤANSKÝCH HODNOT NA CÍRKEVNÍCH GYMNÁZIÍCH V ČESKÉ REPUBLICĚ	16
3.1 STOJANOVO GYMNÁZIUM VELEHRAD.....	16
3.2 ARCIBISKUPSKÉ GYMNÁZIUM PRAHA.....	19
3.3 BISKUPSKÉ GYMNÁZIUM ŽĎÁR NAD SÁZAVOU	23
3.4 BISKUPSKÉ GYMNÁZIUM BRNO	24
3.5 CÍRKEVNÍ GYMNÁZIUM SVATÉ VORŠILY KUTNÁ HORA	31
POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE	37
SEZNAM ZKRATEK	38
PŘÍLOHY	39

Úvod

Cílem práce je vymezit soubor křesťanských hodnot aplikovatelných v rámci environmentální výchovy. Křesťanských hodnot jako výchozích bodů ke komplexnějšímu a hlubšímu vnímání vztahů ve stvoření (např. v rámci křesťanské výchovy, náboženství) i, a to především, jako cílových výstupů, vyplývajících z plného prožívání života ve všech jeho složkách a optimálního souboru vodítek k realizaci trvale udržitelného rozvoje.

Jako výchozí zdroje informací při formulaci křesťanských hodnot byly použity Katechismus katolické církve, Kompendium Katechismu katolické církve a současné základní školské dokumenty – Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha spolu s Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia. Pro víceletá gymnázia pak rovněž závazný Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Z těchto dokumentů pak byl vytvořen soubor několika hodnot (úmyslně pouze několika málo hodnot), které je možno na základě obou dokumentů považovat za základní a spojující obě oblasti.

Literatura, která by se u nás nějak více zabývala křesťanskými hodnotami ve výchově v souvislosti s environmentální výchovou či ekologií prakticky neexistuje. Existují publikace částečně beletristického charakteru, různé úvahy či příběhy, nebo publikace zabývající se bioetikou apod., ale výše zmíněná oblast na průniku environmentální výchovy a křesťanských hodnot či křesťanské výchovy je asi prozatím pro podobné tituly ještě příliš mladá. A to, jak pokud jde o tituly v teoretické, tak i v praktické oblasti. Proto v práci ani nejsou odkazy na takovou literaturu.

Výše zmíněná absence je zajisté velkou škodou, protože stvoření, jako původní lidmi neposkvrněný odraz Stvořitele, je jedním z nejlepších prostředků k první evangelizaci. Zvláště v dnešní době, kdy si lidé, obklopeni a zahlceni svými vlastními výrobky, už dost hodně uvědomují, že jim něco chybí, že je něco špatně, že mít všude kolem sebe odraz člověka je strašně málo, málo naplňující a málo plné života.

Dalším cílem práce bylo zmapovat reprezentativně situaci na církevních gymnáziích v České republice, pokud jde o využití výchovného potenciálu

environmentální výchovy ke křesťanským hodnotám, příp. k hodnotám, které s křesťanskými přímo souvisí.

Ke zmapování situace na gymnáziích byly použity především školní vzdělávací programy, dále webové stránky gymnázií, které jsou v současné době jednou z prestižních forem prezentace každého gymnázia, a proto dostatečně informačně zásobené. Okrajově doplňujícím zdrojem informací byly e-mailové dotazy na vyučující.

Tyto informační zdroje, především školní vzdělávací programy, byly považovány za optimálně reprezentativní a dostatečně informačně obsažné, vzhledem k tomu, že nejsou trvalými dokumenty, ale mohou být každý školní rok bez větších problémů měněny podle představ konkrétních vyučujících. Přímo ve školních vzdělávacích programech se tak odráží aktivní a nápaditý přístup vyučujících k práci a ke studentům. Pokud totiž vyučující ke studentům takový přístup má, klasický školní vzdělávací program mu bude v jeho způsobu realizace výuky překážet natolik, že je snadnější nahradit jej přepracovaným.

Pokud by byla zvolena za hlavní informační materiál forma dotazníku učitelům, panovala obava, že právě aktivní vyučující, kteří mají jako prioritu studenty a přípravu výuky, by na dotazníky příliš neodpovídali, protože jsou již dostatečně vytížení přípravou na vyučování, příp. mimoškolními akcemi a projekty, či vlastním vzděláváním, neboť v této moderní a rychle se vyvíjející oblasti rozhodně nelze přežít z toho, co se člověk naučil na vysoké škole.

2 Vstup do problematiky

2.1 Křesťanské hodnoty

Pojem „křesťanské hodnoty“ je velmi často skloňovaný, jak v církevním prostředí, tak např. i v rámci sjednocující se Evropy, která hledá samu sebe a snaží se definovat své základy a charakteristiky.

Názory autorů na vymezení tohoto pojmu jsou velmi nejasné, sahající od hodnot obecně lidských až k hodnotám typicky a jedinečně křesťanským, jako je například láska k nepřátelům.

Pro účely této práce budu proto vycházet ze základních dokumentů Římskokatolické církve, Katechismu katolické církve (dále jen KKC) z roku 1997 a Kompendia Katechismu katolické církve (dále jen Kompendium KKC) z roku 2005. V těchto dokumentech sice pojem „křesťanské hodnoty“ není přímo definován, ale hovoří se zde o základních principech křesťanství a života z víry.

V KKC se dočteme, že „Křesťané jsou lidé, kteří byli křtem vtěleni do Krista, stali se Božím lidem ... podle svého vlastního postavení jsou povoláni k poslání, které svěřil Bůh církvi, aby je plnila ve světě.“¹ Ve světě teď a tady, nikoliv s ohledem nebo nostalgii k prioritám činností, které byly zapotřebí v minulosti a které se dříve, vzhledem k celkově pomalejšímu tempu žití a vývoje společnosti, také celkově pomaleji měnily.

Kompendium KKC stručně vystihuje, že výraz církev označuje lid, který Bůh svolává a shromažďuje, aby ustavil shromáždění těch, kteří se skrze víru a křest stávají Božími dětmi.²

Katechismus upřesňuje „Povoláním věřících laiků je sloužit Božímu království tím, že prozařují a pořádají časné záležitosti podle Boha.“³ Komplexní vnímání a ochrana životního prostředí, a alespoň trochu původního, Bohem stvořeného, světa,

¹ *Katechismus katolické církve*. (dále jen KKC) 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001., článek (dále jen čl.) 871.

² srov. *Kompendium Katechismu katolické církve*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006., čl. 147.

³ tamtéž, čl. 188.

patří, zvláště v této antropocentrické době, zajisté k prioritám „pořádání časných záležitostí podle Boha“.

„Věřit v jediného Boha a milovat ho celým svým bytím ... znamená: ... poznávat velikost a velebnost Boha ... žít v neustálém vzdávání díky ... poznávat jednotu a pravou důstojnost všech lidí ... správně užívat stvořených věcí ... důvěřovat Bohu za všech okolností....“⁴

Prostě vnímat, prožívat a realizovat všechny vztahy široce komplexně – a to je prioritou nejen křesťanství, ale i ekologie jako vědy. Protože ekologie není, jak je často v obecném mínění lidí zakořeněno, prioritně vědou o ochraně přírody, či dokonce pouze oborem, který se zabývá produkcí, eliminací, tříděním a zpracováním odpadů všeho druhu a skupenství. Ekologie je vědou o vztazích mezi organismy a prostředím a o vztazích mezi organismy navzájem – možná by se dalo říci, i mezi prvky stvoření navzájem.

Úžas a vzdávání díky pak patří v dnešní pohodlné době, kdy tolik vymožeností bereme jako naprostou samozřejmost, k něčemu, co už často nejde ze „srdeci obalených tukem“ samo, ale čemu se musíme cíleně učit – a to bohužel generaci od generace více.

I ve vztazích panuje určitá hierarchie a Katechismus na ni dává jasnou odpověď: „Bůh je svrchovaným Dobrem.“⁵ Tato věta, podobně jako ostatní tvrzení v Katechismu, vychází z knihy, která se, coby návod na život, už několik tisíciletí výborně osvědčuje, a to z Bible čtené ve světle Ducha. Katechismus mnoho pravd v Bibli obsažených stručně a výstižně shrnuje. Je krásné, že jako křesťané můžeme mít tak jasný orientační bod, Boha, Dobro, Středobod všeho. Je pak jednodušší bez dlouhého uvažování, a zdržování se přemýšlením nad relativností všech našich výroků a závěrů, začít něco dělat. Koneckonců i u prudkého a dalekosáhlého rozvoje evropské civilizace, mnohých objevů apod. stálo křesťanské přesvědčení o jistém *pevném* řádu ve stvoření a logičnosti smyslu světa.

Trvalá a pevná dispozice konat dobro se nazývá ctností.⁶ A naopak, podle slov svatého Řehoře z Nyssy: „Ctnostný život spočívá v tom, že se stáváme podobnými

⁴ *Katechismus katolické církve*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001., čl. 222 – 227.

⁵ tamtéž, čl. 1744.

⁶ srov. tamtéž, čl. 1803.

Bohu.“⁷ To znamená, že skrze konání dobra se můžeme k Dobru přiblížit, do jisté míry se s Ním sjednotit.

Církevní dokumenty rozlišují ctnosti lidské a božské. „Lidské ctnosti jsou pevné postoje, ustálené sklony, trvale nabyté dokonalosti rozumu a vůle, které řídí naše skutky, vnášejí řád do našich vášní a usměrňují naše chování podle rozumu a víry ... Mravních ctností se dosahuje lidským úsilím. Jsou to plody i zárodky mravně dobrých skutků; uzpůsobují všechny mohutnosti lidské bytosti k tomu, aby vstoupila do společenství božské lásky.“⁸

KKC definuje čtyři základní neboli kardinální lidské ctnosti, a to moudrost, spravedlnost, statečnost a mírnost. Všechny ostatní ctnosti jsou seskupeny kolem těchto.

„*Moudrost* je ctnost, která dává praktickému rozumu schopnost, aby v každé situaci rozeznal, co je naše pravé dobro, a zvolil přiměřené prostředky k jeho konání. ... řídí ostatní ctnosti a dává jim pravidla a míru.“⁹ Jak již bylo řečeno, „svrchovaným Dobrem je Bůh“¹⁰, „největším dobrem je oslava Krista a naše vykoupení“¹¹, jinými slovy život s Bohem, věčná blaženost.¹² Moudrost bývá označována za královnu všech ctností, za jejich zdroj a svým způsobem jsou v ní další lidské ctnosti už obsaženy.

„*Zásadou moudrosti a základem morálky je respektovat zákony vepsané do stvoření a vztahy vyplývající z přirozenosti věcí.*“¹³

Další kardinální lidské ctnosti pak spíše rozvíjejí důležité prvky ctnosti moudrosti, ale je důležité je zdůraznit, protože někdy příliš volné lidské uvažování má tendenci si upravovat velké věci po svém.

„*Spravedlnost* se zakládá na vytrvalé a pevné vůli dávat Bohu a bližnímu to, co jim patří. *Statečnost* při obtížích zabezpečuje pevnost a vytrvalost v úsilí o dobro. *Mírnost* dává člověku schopnost vyrovnaně užívat stvořená dobra a zabezpečuje

⁷ ŘEHOŘ Z NYSSY, SV. Orationes de beatitudinibus, 1: PG 44, 1200D. In KKC, čl. 1803.

⁸ tamtéž, čl. 1804.

⁹ tamtéž, čl. 1806.

¹⁰ srov. tamtéž, čl. 1744.

¹¹ tamtéž, čl. 312.

¹² srov. tamtéž, čl. 1719.

¹³ srov. tamtéž, čl. 354.

vládu vůle nad pudy. ... Lidské ctnosti nabyté výchovou a obnovované vytrvalostí v úsilí o ně jsou Boží milostí očišťovány a povznášeny.¹⁴

Lidské ctnosti jsou zakořeněny v božských ctnostech, jejichž původcem je nikoliv výchova, ale Bůh, a patří mezi ně víra, naděje a láska.¹⁵

2.2 Kurikulární dokumenty a jejich požadavky

Výchozím bodem a závaznými dokumenty pro obsah vzdělávání gymnázií jsou Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. a dále jen *Bílá kniha*), Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (dále jen RVP G) a pro víceletá gymnázia, kterých je mezi církevními gymnázii naprostá většina, je závazný i Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV).

Základní dokument **Bílá kniha** hned v úvodu konstatuje: „Čím větší je míra individuální svobody, tím víc záleží na osobní zralosti, odpovědnosti a tvořivosti každého občana. Čím více možností se člověku nabízí, tím víc záleží na jeho mravních a lidských kvalitách, aby si z nich dokázal dobře vybrat.“¹⁶

Výslovně se zde říká, že „vzdělání se nevztahuje jen k vědění a poznávání, tedy k rozvíjení rozumových schopností, ale i k osvojování si sociálních a dalších dovedností, duchovních, morálních a estetických hodnot a žádoucích vztahů k ostatním lidem i ke společnosti jako celku, k emocionálnímu a volnému rozvoji, ...“¹⁷

Vzdělávací soustava se tudíž zaměřuje mj. na tyto cíle: „Zprostředkování historicky vzniklé kultury společnosti, obsažené ve vědách, technice, umění, pracovních dovednostech, spirituálních a morálních hodnotách ... zajišťuje kontinuitu minulosti, přítomnosti a budoucnosti a začleňuje jedince do společenského procesu poznání. ... Za jednu z životně důležitých podmínek uchování kontinuity lidské společnosti a její kultury nutno považovat výchovu k ochraně životního prostředí ve

¹⁴ tamtéž, čl. 1807 - 1809.

¹⁵ srov. tamtéž, čl. 1812 – 1813; 1 Kor 13,13.

¹⁶ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris, 2001.

¹⁷ tamtéž s. 14.

smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti, kdy jde nejen o zprostředkování poznatků, ale i o vytvoření citlivého vztahu k přírodě a získání schopností i motivace k aktivnímu utváření zdravého životního prostředí a odstraňování chudoby v celosvětovém měřítku.¹⁸

„**Rámcové vzdělávací programy** specifikují obecně závazné požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělání, vymezují rámec pro tvorbu učebních plánů a formulují pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP).“¹⁹

Úlohou školy má být: „ Naučit se poznávat – zvládnout metody, jak se učit, jak využívat nové informační a komunikační technologie, jak se vyhnout zahlcení povrchními informacemi ... umět kriticky myslet a hodnotit ... naučit se jednat a žít společně – umět pracovat samostatně i v týmech ... naučit se být – umět se orientovat v různých situacích a adekvátně na ně reagovat ... vést plnohodnotný život ... v souladu s morálními normami a s uvědoměním a přijetím osobní odpovědnosti. Jde tedy o kvalitní hodnotovou orientaci, o rozvoj odpovídajících sociálně – osobnostních vlastností, o porozumění vlastní osobnosti i o respekt k druhým a o schopnost vnímat i duchovní rozměr života a nezbytnost prosazení udržitelného rozvoje. ... Do výuky by měly být podstatně více zařazovány praktické činnosti.“²⁰

Mezi klíčové kompetence, vztahující se k environmentální výchově patří zajisté především obecně kompetence k učení (žák vyhledává a třídí informace, efektivně je využívá v praktickém životě, operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, vytváří si komplexní pohled na přírodní, společenské a kulturní jevy), kompetence sociální a personální (žák spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry, respektuje a oceňuje druhé lidi) a kompetence občanské, mezi nimiž je výslovně uvedeno, že žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti.²¹

Okruhy aktuálních problémů současného světa reprezentují v obou RVP tzv. průřezová témata. Průřezová témata tvoří povinnou součást výuky druhého i třetího

¹⁸ tamtéž s. 14 – 15.

¹⁹ tamtéž s. 38.

²⁰ tamtéž s. 38.

stupně všeobecného vzdělávání. Obsah každého z průřezových témat je rozpracován do tematických okruhů a každý okruh obsahuje nabídku témat (činností, námětů). Všechny tematické okruhy jsou povinné, každý žák je musí v průběhu daného stupně školy absolvovat. Škola blíže specifikuje náplň, hloubku zpracování a formu realizace ve svém ŠVP, nemusí však zařadit do svého ŠVP všechna nabízená témata jednotlivých okruhů a rovněž nemusí průřezové téma zařazovat v každém ročníku. Důležitá je propojenost jednotlivých tematických okruhů se vzdělávacím obsahem jednotlivých předmětů. Tematické okruhy mohou být realizovány začleněny do jednotlivých vyučovacích předmětů (v ŠVP každé školy musí být výslovně uvedeno kam a ve kterém ročníku) nebo mohou být náplní samostatných vzdělávacích předmětů, projektů, seminářů, kurzů či besed. Podmínkou ovšem je, aby každý tematický okruh absolvovali všichni žáci či studenti, tzn. že nemohou být pouze součástí předmětů volitelných.²²

Průřezových témat je celkem pět (resp. ještě šesté navíc v RVP ZV). Jedním z nich je na obou stupních Environmentální výchova. S tou ovšem úzce souvisí a je propojena Mediální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Osobnostní výchova a Multikulturní výchova.

2.3 Environmentální výchova

Environmentální výchova vede k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince.

Podle RVP ZV v oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- přispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty
- vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů

²¹ VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. 1. vyd. – dotisk. Praha: Tauris, 2006, s. 13.

²² srov. tamtéž s. 90. a VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007., s. 90.

- vede k pochopení významu a nezbytnosti udržitelného rozvoje jako pozitivní perspektivy dalšího vývoje lidské společnosti
- podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí
- přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí
- vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí
- vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví²³

Podle RVP G má v oblasti postojů a hodnot průřezové téma žákovi pomoci:

- uvědomovat si specifické postavení člověka v přírodním systému a jeho odpovědnost za další vývoj na planetě
- projevovat pokoru, úctu k hodnotám, které neumí vytvořit člověk, oceňovat hodnotu přírody, vnímat a být schopen hodnotit různé postoje k postavení člověka v přírodě a k chování člověka vůči přírodě
- pochopit, že člověk z hlediska své existence potřebuje využívat přírodní zdroje ve svůj prospěch, ale vždy tak, aby nedošlo k nevratnému poškození životního prostředí
- uvědomit si, že k ochraně přírody může napomoci každý jedinec svým ekologicky zodpovědným přístupem k běžným denním činnostem
- vnímat místo, ve kterém žije, a změny, které v něm probíhají, a cítit zodpovědnost za jeho další vývoj, a to nejen z hlediska životního prostředí²⁴

Celý obsah průřezového tématu Environmentální výchova pro základní i gymnaziální vzdělávání je obsahem Přílohy č. 1 a Přílohy č. 2 této práce.

²³ VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. 1. vyd. – dotisk. Praha: Tauris, 2006, s. 100.

2.4 Křesťanské hodnoty v environmentální výchově

Syntézou výchozích principů uvedených v kapitolách 2.1 až 2.3 by mohl být seznam křesťanských hodnot aplikovatelných v rámci environmentální výchovy na školách. Samozřejmě je nutné zohlednit, že zdaleka ne všichni studenti církevních škol se počítají mezi křesťany a proto je těžko možné mluvit o křesťanských hodnotách přímo, či z nich dokonce otevřeně vycházet. Nicméně všechna církevní gymnázia alespoň skrytě z křesťanských hodnot vycházejí, a proto je nutné je ve výchozích dokumentech formulovat.

Za základní křesťanské hodnoty, podle kapitoly 2.1 této práce, aplikovatelné dobře i v environmentální výchově, je tedy možné považovat tyto (citace jsou obsaženy v kapitole 2.1; kvůli zjednodušení pro další použití jsou zde dále používané jednoslovné charakteristiky hodnot podtrženy a napsány velkým písmem):

- „**POZNÁVÁNÍ** velikosti a velebnosti Boha“ – „Z velikosti a krásy tvorů může být srovnáním poznán původce jejich bytí.“ (Mdr 13,5)²⁵ – vést studenty k důkladnému poznávání stvořených věcí a vztahů mezi nimi, učit je vnímat přirozený, Bohem stvořený svět všemi smysly a všimát si detailů i celku
- „**ŽITÍ v neustálém vzdávání díky**“ (neustále vzdávat **DÍKY**)– vést studenty k vděčnosti, všímavosti a obdivu k dobru a kráse kolem nich, k uznávání nesamozřejmosti dober a krásy a vést je v dnešní, často negativistické době, k vnímání pozitiv
- „**MOUDROST** neboli rozeznat vždy, co je pravé dobro, a zvolit přiměřené prostředky k jeho konání; respektovat zákony vepsané do stvoření a vztahy vyplývající z přirozenosti věcí“ „**prozařovat a pořádat časné záležitosti podle Boha**“ – vychovávat k aktivnímu přístupu k poznáním skutečným světu, k přemýšlení nad souvislostmi a k rozvíjení aktivního přístupu v řešení problémů a nespravedlností

²⁴ VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s.76.

²⁵ Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*. Ekumenický překlad. 6. přepracované vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1995.

- „**SPRAVEDLNOST** neboli dávat Bohu a bližním co jim patří“; „**poznávat jednotu a pravou důstojnost všech lidí**“ – vést studenty k ohleduplnosti a aktivnímu soucitu v jejich bezprostředním okolí i v globálním měřítku; konkrétní motivací k aktivitě bojovat proti lhostejnosti a nevšímavosti
- „**STATEČNOST** neboli vytrvat v úsilí o dobro“ – vést studenty k vytrvalosti v započatém dobrém díle
- „**MÍRNOST** neboli schopnost vyrovnaně užívat stvořená dobra“ „**správné užívání stvořených věcí**“ – vychovávat studenty k aplikaci trvale udržitelného rozvoje v jejich osobním životě a v prostředích, na které mají vliv

3 Propojení environmentální výchovy a křesťanských hodnot na církevních gymnáziích v České republice

Analýza stavu vychází především ze ŠVP jednotlivých gymnázií a dále v některých případech z e-mailů či telefonických rozhovorů s jednotlivými vyučujícími.

Pokud se v následujících podkapitolách hovoří o tom, že „se něco zmiňuje na škole pouze/ v rámci předmětu pouze“ apod., myslí se tím, že se jedná o danou problematiku ve vztahu/ vzhledem k environmentální výchově.

3.1 Stojanovo gymnázium Velehrad

Stojanovo gymnázium je jedním ze dvou pouze čtyřletých církevních gymnázií v České republice, takže nepřítomnost „malých“ studentů má jistě vliv na celkovou atmosféru a způsoby práce ve škole.

Environmentální výchova (dále jen EV) je dle ŠVP²⁶ celá zakomponována do Chemie, Biologie, Zeměpisu, Fyziky a Základů společenských věd (dále jen ZSV), a do posledních dvou jmenovaných předmětů pouze okrajově – ve Fyzice se zmiňuje pouze stručně jaderná energetika ve třetím ročníku, v ZSV se studenti zabývají v rámci problematiky kultury „krizí vztahu kultury a přírody“ a „vztahem lokálních a planetárních problémů“, ovšem vzhledem k tomu, že v učivu se v daném kontextu hovoří pouze o kultuře, vztah k EV není z ŠVP jasně patrný. Dále je očekávaným výstupem v ZSV, že žák „posoudí projevy globalizace, uvede příklady globálních problémů současnosti, analyzuje jejich příčiny a domýšlí jejich možné důsledky“.

V Chemii se v rámci anorganické i organické chemie objevuje v každé kapitole chemických sloučenin mezi očekávanými výstupy, že žák „zhodnotí jejich surovinové zdroje, využití v praxi a vliv na životní prostředí“, taktéž „zhodnotí vlastnosti, význam a využití vody a pracuje s vodou v rámci laboratorních cvičení“ (např. stanovení alkality pitné vody titrací). Žák má také zhodnotit využití

²⁶ Školský vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání Stojanova gymnázia Velehrad. Velehrad - ke kořenům vzdělanosti. Platnost od 1.9.2010. Dostupné po žádosti v elektronické podobě z vnitřních zdrojů školy.

polymerních sloučenin v praxi. V rámci Chemie žáci absolvují několik exkurzí, souvisejících s ochranou životního prostředí (dále jen ŽP) – např. do Jaderné elektrárny Dukovany nebo čističky odpadních vod.

V rámci Biologie má žák zhodnotit pozitivní a negativní význam jednotlivých skupin organismů z hlediska zdravotního a ekologického, poznat a pojmenovat významné rostlinné a živočišné druhy, jejich ekologické nároky a možnosti jejich ochrany. Žák má zhodnotit působení geologické činnosti z hlediska dopadu na ŽP, vyhodnotit bezpečnost ukládání odpadů a efektivitu využití druhotných surovin v daném regionu. V rámci učiva ovšem není zmíněna konkrétní činnost vedoucí k naplnění tohoto očekávaného výstupu.

Mezi výchovné a vzdělávací strategie (dále jen VV strategie) v Zeměpise patří „respektování přírodních, společenských a ekonomických hodnot a podpora ochrany životního prostředí“, „rozvoj trvalého zájmu o poznávání složek krajiny, regionů světa, vlastní země a okolního mikroregionu, ve kterém žije a působí, jako nedílné součásti životního způsobu moderního člověka“, „chápání historických, politických i geografických podmínek životního prostředí v různých lokalitách“ a „rozvíjení kritického myšlení a logického uvažování v souladu s trvale udržitelným rozvojem“. Z učiva, které naplňuje tyto strategie jsou to části „efektivní hospodaření s půdou a vztah lidské společnosti v půdě“, „vztahy lidské společnosti k biosféře“, „mechanismy globální cirkulace atmosféry“, „rizika působení přírodních a společenských faktorů na ŽP“ a „trvale udržitelný rozvoj“. Učivo související s těžbou nerostných surovin se kryje s Biologií.

Škola spolupracuje se salesiánským Domem Ignáce Stuchlého ve Fryštáku, kde je zapojena do projektu Orientační dny.²⁷

Autoři projektu usilují modifikovat pro české podmínky know-how používané pro realizaci obdobných programů pro školy v Aktionzentrum Benediktbeuern (SRN) a předat toto know-how pedagogickým pracovníkům.

Hlavním cílem projektu je zkvalitnit vzdělávání na ZŠ a SŠ realizací inovativních programů zaměřených na rozvoj hodnotové orientace žáků v oblasti trvale udržitelného rozvoje a environmentální výchovy.

²⁷ DŮM IGNÁCE STUHLÉHO SKM. *Orientační dny®* [online]. c2011, poslední revize 17.3.2011 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://frystak.sdb.cz/projekt-orientacni-dny>>.

Studenti gymnázia absolvují ve Fryštáku víkendové pobyty v rámci realizace tohoto projektu.

Kromě vyučování nabízí gymnázium a přidružený Domov mládeže řadu kroužků, mezi nimiž se ovšem nenachází žádný s environmentální tematikou – nejbližší se jí snad blíží kroužek turistický, který nabízí jednou měsíčně cestopisnou besedu a výlet. Kroužek vedou vychovatelé.

V případě posuzování ŠVP podle jednotlivých výše vymezených šesti křesťanských hodnot (viz. kap. 2.4), je třeba říci, že na škole zůstaly přístupy hlavně v teoretické rovině – podobné, jakou měly dřívější klasické osnovy.

Naplňování hodnoty „poznávání“ je tedy možno klasifikovat jako pouze povrchní, a s tím souvisí jen omezené možnosti pro „díky“. Největší prostor pro prožitky, a tedy i naplňování těchto hodnot, skýtají Orientační dny a občasně exkurze.

Samozřejmě, že i teoretická výuka slouží ve škole k rozvoji ctností/ hodnot, zvláště moudrosti a spravedlnosti, ovšem nikoliv v míře, jakou by byly schopny naplnit praktické činnosti, resp. aktivnější zapojení studentů a aktuálnější přístup k problémům současného světa.

Teoretickým přístupem se pak jen velmi omezeně dá učit mírnosti a ještě méně statečnosti.

Podle dostupných dokumentů se zdá, že z nejlépe je propracovaná EV ve vztahu ke křesťanským hodnotám v Zeměpise a důležitým počinem jsou i programy salesiánského projektu Orientační dny.

3.2 Arcibiskupské gymnázium Praha

Hlavním cílem činnosti gymnázia je dle ŠVP²⁸ „umožnit každému žákovi, aby dospěl během osmiletého studia co nejbližšímu tomu, co považujeme pro život za podstatné a co nazýváme „umění žít plný život““.

K tvorbě ŠVP, zdá se, bylo přistoupeno celkem kreativně a jeho centrálním bodem je nikoliv klasických šest klíčových kompetencí, ale „osm umění“ – navíc k šesti základním kompetencím přibylo „umění hlubokého pohledu na svět (tzv. umění existenciální)“, kdy cílem je, že žák dokáže opakovaně hledat a obhajovat smysl své činnosti i existence a „umění navázat na tradici (neboli kompetence akademické)“ kdy žák disponuje okruhem znalostí a je si vědom souvislostí, které snad představují určitý luxus, ale zájem o ně je zdůvodněn kulturně, historicky a duchovně. EV je nejbližší kompetence existenciální, kde je jako cíl uvedeno, že žák „rozvíjí svou schopnost nacházet krásu, smysl atd.: je schopen vnímat a chápat, samostatně objevovat a dál poznávat krásu, harmonii, pestrost v přírodě, ve vědění, v pohybu, v umění, ale i v bytí pro druhé a v činnosti pro druhé (lidi, zvířata, rostliny atd.)“ a proto „učitel pomáhá žákům objevit a rozvinout přirozenou potřebu být pro druhé a jednat pro druhé a tím jim napomáhá nahlédnout smysl vlastního života“.

Všech „osm umění“ pak vychází z osobností velkých českých světců, kteří daným uměním obzvláště dobře oplývali a bere si je za vzor.

EV je začleněna do Biologie, Chemie, Zeměpisu a v jednom ročníku do Náboženské nauky.

V Chemii se vyskytuje mj. zajímavý cíl předmětu – „Nezapomínat na to, že i přírodní zákony jsou zákony Božími“. Mezi kompetencemi jsou to ty, že „učitel klade důraz na uvědomění si ekologických a environmentálních souvislostí ... zadává úkoly tak, aby žák přemýšlel o své práci ... vede žáky k přístupu k výsledkům práce jejich předků v úctě a pokoře a k uvědomění si, že i jejich práce bude jednou hodnocena i s odstupem času ... žák na základě zadaných projektových prací, problémových úloh, poznává mnohotvárnost skutečnosti, souvislost mezi stavem přírody, životního prostředí a lidskou činností“.

²⁸ ARCIBISKUPSKÉ GYMNAZIUM. Školní vzdělávací program. Osm svobodných umění. [online]. c2011, poslední revize 10.10.2009 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://www.arcig.cz/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=725&mode=&order=0>>.

Přesahy do EV chybí v tabulkách s obsahem učiva a mezi výstupy z učiva, které podle obsahu s EV souvisí.

Ve výstupech v Chemii jsou u jednotlivých skupin chemických látek obecné formulace typu, že žák „zhodnotí vliv těžby surovin a chemických výrob na ŽP, využívání a budoucnost přírodních zdrojů“.

V Biologii patří mezi cíle předmětu „získat otevřený postoj k vědě (a její metodologii) a náboženství“, „v rámci předmětu se zabývat sebou samým (člověkem) poněkud hlouběji a podrobněji: v rovině biologické a zároveň alespoň náznakem propojit rovinu fyzikální – chemickou – biologickou – duševní a duchovní“. V rámci biologických kompetencí je žák veden k „vnímání vztahů mezi duševní pohodou a zdravím ... objektivnímu posouzení příčin a důsledků svého jednání na různých úrovních ... k vážnému zamýšlení se nad hranicemi konkrétního využívání biologických objevů ... k informovanosti o možnosti prospět životnímu prostředí ... k ekonomickému, bezpečnému a účinnému používání chemikálií, přírodnin, vybavení a pomůcek laboratoře a k tématům v domácnosti s léky, zeminou, organismy, zdravotními pomůckami atd. ... k vnímání estetiky živých organismů, přímého a přirozeného působení na naši psychiku ... ke vnímání Zázraku života – určité propasti mezi chemickými molekulami a složitými projevy života ... ke vnímání tajemství i možnosti svět zkoumat a radovat se z vlastních objevů (empirickou i teoretickou cestou)“.

Mezi zajímavé výstupy v Biologii patří v kvintě tyto: „objasní slovo „dokonalost“ z hlediska různých strategií (viry, bakterie, prvoci, hmyz, šelmy, člověk atd.) ... pozná a pojmenuje (s možným využitím informačních zdrojů) významné živočišné a rostlinné druhy a uvede jejich ekologické nároky ... posoudí význam živočichů v přírodě a v různých odvětvích lidské činnosti ... uvede naprosto konkrétní způsoby využití různých živočichů, které teď provádí, či do budoucna zamýšlí, s ohledem na etiku ke zvířatům atd. ... umí vnímat a slovně vyjádřit živočišnost u sebe a v tom nejlepším podle svých možností z ní čerpat sílu, aby směřoval k celistvé bytosti a zároveň k určité jednotě Bytí ... umí na konkrétních příkladech uvést rozdíl v přístupu a možnostech ochrany živočichů, pokud člověk živočichy atd. do určité míry zná nebo pokud má o nich jen povšechné či žádné znalosti ... umí uvést příklady z Bible, kde živočichové hráli významnější roli ... kromě vědomostí umí zajímavě pohovořit o nějakém zážitku z přírody, osobním vztahu s domácím atd. zvířetem ... porovná jednotlivé kultury ve vztahu prostředí (krajiny) společnosti na

důraz vnímání tím či oním smyslem (vizuální, sluchové atd. kultury) a tudíž i ovlivnění náboženství této kultury (Židé, Řekové, pohané, Indové atd..) ... snaží se prožívat zážitky vnitřní a vnější (propojené) z pozice nezávislého pozorovatele a tím si ponechat otevřené vědomí pro nové poznatky, které může sám učinit.“

V rámci Zeměpisu učitel „vede žáky k pochopení ekologických souvislostí a environmentálních problémů, k respektování požadavků trvale udržitelného rozvoje ... k vnímání, objevování a poznávání pestrosti a harmonie přírodních i uměleckých krás ... umožňuje žákovi prožít uspokojení z existence pro druhé a z činnosti pro druhé ... učitel předkládá žákovi geografická fakta a vzájemné souvislosti současného globálně propojeného světa ve fyzickogeografické i socioekonomické sféře za pomoci současných uznávaných paradigmat a s přihlédnutím k zákonitostem trvale udržitelného rozvoje ... vede žáky k pochopení a respektování základních požadavků na kvalitu životního prostředí, na ochranu zdraví a trvale udržitelného rozvoje ... k aktivitám, které umožní sledovat vlivy lidské činnosti na ŽP (exkurze, výlety, výstavy, muzea atd.) ... k vnímání a poznávání přírodních a kulturních krás ... k širšímu pohledu na svět, ve kterém působí jako svobodnou vůlí obdařená bytost.“ Studenti se účastní geografické exkurze ve volné přírodě, která je zaměřená i na orientaci v nepřehledném terénu. Naplňování kompetencí se rovněž jen z části odráží v učivu Zeměpisu – spíše pouze v klasickém pojetí ochrany ŽP a pak v rámci geologické exkurze.

V rámci Náboženské nauky k obecným kompetencím patří, že učitel vede žáky k „přijetí svého života jako daru a k radosti bytí pro druhé ... k chápání svého osobnostního růstu jako nutného předpokladu pro kvalitní život ... k proaktivnímu přístupu, vlastní iniciativě a tvořivosti v životě; k rozvoji svého osobního a odborného potenciálu ... k pochopení souvislostí mezi duchovní, společenskou, historickou a kulturní tradicí Evropy.“ EV je dle ŠVP zařazena do učiva kvarty a mezi výstupy, které ji naplňují je možné zařadit tyto: „popisuje základní pravidla pozitivního přístupu k přírodě a uvědomuje si svou odpovědnost za ni ... vysvětluje chápání křesťanského pojetí člověka ... uvádí podstatu křesťanského učení o ctnostech ... charakterizuje nutnost norem pro rozvoj života člověka ... popisuje a hodnotí různé pohledy člověka na život a svět.“

Obecně je možno říci, že celkový úvod do ŠVP, kompetence, dílčí cíle a výstupy jsou na Arcibiskupském gymnáziu Praha opravdu nádherné, plné krásných, velkých a jistě hodně kreativních a promyšlených ideálů. Stejně tak úvody k jednotlivým

přírodovědným předmětům. Naplňování oněch ideálů se ovšem velmi málo odráží ve výstupech z jednotlivých předmětů (vyjma kvinty a sexty v Biologii) a ještě méně v učivu, které je často, vzhledem k časové dotaci předmětu, dost nadstandardní co do šíře záběru, takže se nezdá pravděpodobné, že doopravdy zbývá čas a prostor naplňovat nějak více v úvodech zmíněné cíle, kompetence a strategie – alespoň ne nějakým aktivnějším způsobem ze strany studentů.

Lze se tak domnívat i na základě webových stránek gymnázia, kde je napsáno poměrně hodně o dění ve škole, různých aktivitách apod., ale chybí tam odkazy a zmínky o akcích, pracích, soutěžích apod. souvisejících s EV. Stejně tak e-mailem dotázaná vyučující uvedla, že na EV nezbývá příliš času, pouze občas si studenti v tomto směru připraví referát či se rozvine nějaká diskuze, a pokud je čas, absolvují společně vycházku do blízké přírodní rezervace, např. Prokopského údolí, a příležitostně se účastní programů připravovaných pro školy ekologickým sdružením Tereza.

Dokonce jakási specifická jednotnost úvodu k ŠVP a úvodu k jednotlivým přírodovědným předmětům budí dojem, jako by všechny úvody pocházely od jednoho člověka či z dílny velmi malé skupiny lidí a pouze obsah učiva z dílen jednotlivých kantorů.

Naplňování křesťanských hodnot prostřednictvím EV na AG Praha je možno shrnout jako v praxi tradičním způsobem pojaté, tedy charakterizovatelné podobně jako na Stojanově gymnáziu. Hluběji se zdají být rozvíjeny ctnosti moudrosti a spravedlnosti v kvintě a sextě v Biologii.

Závěrem je tedy možno říci, že hlavním efektem krásných cílů, kompetencí a strategií Arcibiskupského gymnázia Praha je spíše inspirace, která čeká na své naplnění v konkrétním učivu někdy v budoucnosti.

3.3 *Biskupské gymnázium Žďár nad Sázavou*

Všeobecné gymnázium s osmiletým a čtyřletým cyklem je zaměřeno především na výuku jazyků a přírodovědných předmětů.

ŠVP²⁹ je relativně stručné a působí spíše jako formálně nutný dokument, ač se jedná již o jeho třetí verzi z roku 2009. ŠVP budí dojem práce zkompilované z předcházejících osnov a RVP.

Tematické okruhy EV jsou naplňovány ve Fyzice, Chemii, Biologii, Zeměpise a částečně též v cizích jazycích a Výchově k občanství.

V jazycích je výstupem, aby žák byl schopen popsat místo, kde žije, obec, region a stát, a porovnat je s Velkou Británií a tamějšími poměry a životním prostředím. Ve Výchově k občanství je EV zařazena mezi kulturní záležitosti a spojitost s deklarovanými tématy Vztah člověka a prostředí a Lidské aktivity a problémy ŽP není konkrétně patrná.

Ve Fyzice je, kromě klasických oblastí energetiky, zejména jaderné a problému obnovitelných a neobnovitelných zdrojů, věnována větší pozornost hluku, jeho vlivu na ŽP a organismy a možnosti jeho zmenšování, dále je výstupem, že žák porozumí přeměnám energií v jiné formy při jednoduchých dějích v přírodě. Žáci také absolvují exkurzi do Jaderné elektrárny Dukovany.

V rámci Chemie je zmiňováno vedení žáků k ochraně vody, vzduchu, eliminaci znečištění, princip vzniku a škodlivosti základních ekologických problémů, např. kyselých dešťů, a předcházení těmto jevům a dále je to problematika těžby surovin, jejich zpracování a vlivů chemických výroby a produktů chemického průmyslu na ŽP. Zmiňuje se i problematika úniku nebezpečných a škodlivých látek do ŽP a opatření související s různými chemickými haváriemi.

V Biologii jsou žáci vedeni k poznávání jednotlivých druhů organismů, jejich ekologických nároků, etologii a ke studiu základních ekologických kapitol (populace, společenstva, ekosystémy, globální problémy a jejich řešení apod.). Prostor je věnován též psychohygieně. Hlavní formou práce jsou, podobně jako v ostatních předmětech, frontální výuka, referáty, seminární práce a laboratorní práce.

²⁹ KOLEKTIV BISKUPSKÉHO GYMNAZIA. *Biskupské gymnázium Žďár nad Sázavou. Školní vzdělávací program gymnaziálního vzdělávání. verze č.3 platná od 1.9.2009.* Dostupné po žádosti v elektronické podobě z vnitřních zdrojů gymnázia.

V Zeměpise se zmiňuje především vliv těžby surovin na ŽP a poškozování ŽP průmyslem a jeho zplodinami.

Náboženská výchova se průřezovým tématem EV nezabývá, alespoň podle ŠVP, vůbec.

Křesťanské hodnoty jsou rozvíjeny klasickými způsoby, především tedy, podobně jako na dříve popisovaných dvou školách, především vlastním obsahem běžného učiva a jeho memorováním, byť se toto někdy týká i povrchněji pojatých environmentálních souvislostí. Takový způsob přístupu k učivu komplexnímu rozvoji hodnot nepřeje. Ocenit oproti průměru je možno část věnovanou v Biologii psychohygieně a také občasně exkurze.

Celkově budí ŠVP dojem vypracovanosti z povinnosti, dojem, že žáci se nemusí zapojovat aktivněji do činnosti ohledně aktivit souvisejících s ochranou ŽP a jejich zodpovědností za okolní svět, a že na škole zůstala většina výuky v dobách školních osnov, kdy problémy se vztahem člověka k přírodě ještě nebyly příliš v kurzu.

3.4 Biskupské gymnázium Brno

Záměrem veškeré pedagogické práce je podle ŠVP³⁰ školy vytváření takového prostředí, které by zaručovalo vysoký odborný standard poskytovaného vzdělání, pomáhalo mladým lidem orientovat se v dnešním světě, umožnilo smysluplné prožívání času a především vytvářelo prostor pro svobodný dialog. Důvěra v Biskupské gymnázium se projevuje i tím, že zde z poloviny posílají své děti i rodiče, kteří se nepovažují za věřící.

Škola má pro EV ideální podmínky, nachází se v klidném prostředí a je ze tří čtvrtin obklopena městským lesoparkem. V současné době realizuje projekt, podle kterého bude v přílehlých prostorách malá školní botanická zahrada; všechny předměty je možno vyučovat v malém amfiteátru za hřištěm v tzv. učebně v přírodě. Společnost přátel „Bigy“ má v dlouhodobém pronájmu faru v Opatově u Třebíče, o kterou pečuje a kde se uskutečňují různé akce studentů jako školy v přírodě, seznamovací týdny nebo víkendové pobyty. Na škole probíhá řada dlouhodobých projektů.

³⁰ BISKUPSKÉ GYMNÁZIUM BRNO. Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání. [online]. c2011, poslední revize 14.1.2009 [cit.2011-04-11]. Dostupné z < <http://www.bigy.cz/studium/skolni-vzdelavaci-program>>.

Všechna průřezová témata jsou integrována do klasických předmětů. EV je zařazena mezi občanské kompetence – „chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti“.

Studenti absolvují v primě školu v přírodě s názvem „Učíme se učit“ a především v tercii rovněž zhruba týdenní školu v přírodě, jejíž náplní je zejména praktická výuka přírodovědných předmětů a EV. Z řady pravidelných akcí pro vyšší stupeň gymnázia je to například třídní únorový maratón přednášek a prezentací odborníků z různých oblastí vědy a kultury s názvem Akademické triduum.

EV je integrována takřka do všech vyučovaných předmětů a podle řady aktivit, prostředí a celkové atmosféry školy, výzdoby apod. je patrné, že to není pouze začlenění formální.

Kromě toho, že v rámci výuky cizích jazyků studenti hovoří o prostředí regionu i státu, výslovně se problémy souvisejícími se životním prostředím zmiňují i v Dějepise – například v souvislosti s příčinami, které vedly k vysušení rozsáhlých oblastí Středomoří nebo s environmentálními problémy, jaké přinesla doba po 2. světové válce.

K základním výchovným a vzdělávacím strategiím v Zeměpise i Biologii patří „hodnocení jedinečnosti a krásy přírodních objektů a lidských výtvorů a získávání úcty k těmto objektům ... získávání kladného vztahu k ochraně životního prostředí na základě znalostí z ekologie a rozpoznávání a popisování regionálních nebo globálních problémů a doplňování informací potřebných k jejich řešení a také navrhování možných řešení“. V rámci Zeměpisu se studenti zabývají klasickými ekologickými problémy jako je skleníkový efekt, ozónová díra, znečištění vody a vzduchu. K méně obvyklým ale velmi důležitým tématům patří výstupy že „žák si uvědomuje různé způsoby využití půdy člověkem a vnímá rizika špatného zacházení s půdním fondem ... uvědomuje si rizika úbytků tropických deštných lesů a drancování africké a australské přírody ... vyvozuje vzájemné souvislosti mezi přírodními poměry a způsobem hospodaření ... uvědomuje si rizika vysychání např. Aralského jezera ... vysvětluje proces tání ledovců, jeho příčiny a následky ... objasní specifika života obyvatel v náročných přírodních podmínkách.“ Z ne zcela typického, ale naprosto aktuálního složení výstupů z fyzické a regionální geografie vyplývá, že studenti jsou vzděláváni velmi tvořivým a moderním způsobem, nikoliv pouze opakováním klasických učebnicových okruhů.

Rovněž v regionální geografii České republiky jsou studenti vedeni prostřednictvím konkrétních výstupů k vnímání jednotlivých prvků své země a souvislostí mezi nimi – „rozlišují různé typy krajín a charakterizují jejich specifické funkce a znaky, hodnotí působení jednotlivých krajínotvorných činitelů ... uvědomují si rizika společenských vlivů na životní prostředí ... objasní význam rybníků, vodních nádrží a podzemních vod ... uvedou příklady typických příkladů fauny a flóry podle nadmořské výšky ... posuzují kvalitu životního prostředí různých oblastí ČR, určují hlavní příčiny znečištění, objasňují systém ochrany životního prostředí ... hodnotí kvalitu řešení dopravy v Brně a okolí a navrhuji možné inovace ... hodnotí přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu a možnosti dalšího rozvoje“. V rámci geografie studenti absolvují v kvartě geografický kurz s pohybem a pobytem ve volné přírodě a praktickou prací s regionální mapou.

Ve Fyzice se EV týká především zdrojů energie a jejich dopadu na životní prostředí; hlavní snahou je, aby studenti měli dostatek věcných a vědecky správných informací, dokázali se v problematice životního prostředí v oblasti energetiky orientovat a nenechali se ovlivňovat populistickými teoriemi.

Jedním ze základních výchozích bodů výuky Chemie je konstatování, že vyučování chemii přivádí žáky k poznání, že v dnešní době se v každé činnosti setkají s chemickými látkami, že bez znalosti základních vlastností chemických látek a jejich reakcí není ani možné uvažovat o efektivní ochraně životního prostředí ani vlastního zdraví. Kromě klasických výstupů z výuky Chemie na nižším stupni jsou i ty, v rámci nichž žák „uvede příklady znečišťování vzduchu v pracovním prostředí a v domácnosti, navrhne nejvhodnější preventivní opatření a způsoby likvidace znečištění ... zhodnotí užívání fosilních paliv a vyráběných paliv jako zdrojů energie a uvede příklady průmyslového zpracování ropy a černého uhlí ... zhodnotí využívání prvotních a druhotných surovin z hlediska trvale udržitelného rozvoje na Zemi ... umí vysvětlit metody recyklace plastů ... orientuje se v základních typech chemikálií při likvidaci škůdců a dokáže zhodnotit dopady jejich používání na životní prostředí.“ Studenti mají mít rovněž přehled o nejdůležitějších výrobcích chemického průmyslu v České republice, rizicích v souvislosti s životním prostředím a metodách recyklace surovin.

V rámci Biologie jsou studenti zejména vedeni k tomu, aby poznávali podmínky a projevy života, podstatu existence živých systémů, chránili přírodu a životní prostředí, formulovali své vlastní názory na vztah člověka a přírody s významem pro život a učili se samostatně rozhodovat ve standardních situacích. Velký důraz je opět kladen na

praktickou aplikaci učiva, např. na důležitost řas v ekosystému a pro výživu, využití kvasinek a plísní v praktickém životě, znalost hospodářského i ekologického významu jednotlivých skupin rostlin a živočichů či na schopnost objasnit, jak na člověka působí životní prostředí z hlediska jeho zdraví.

Samozřejmě, že vztah organismů (i člověka) a prostředí je nosným tématem v celé ekologii. V průběhu vyššího stupně gymnázia studenti absolvují výukové programy, které se týkají odpadů a nakládání s nimi, odpovědné spotřeby a globálních témat. Téma životního prostředí regionu a České republiky je pak zvláště rozvedeno v rámci třídní terénní exkurze v kvintě i sextě.

V Občanské výchově je důraz kladen především na etickou výchovu, která žákům pomůže uvědomit si a rozvinout jejich individualitu, ale i odpovědnost a respekt vůči jinakosti druhých. Občanská výchova zahrnuje řadu environmentálních témat a je založena na kreativitě žáků, na jejich aktivním přístupu ke školní práci a je zde používáno mnoho různých aktivačně – motivačních metod. Témata EV, která se řeší v Občanské výchově se do značné míry kryjí s výše uvedenými předměty; důraz je ovšem kladen především na uvědomování si vlastního chování v kontextu s okolními lidmi a prostředím – například student má posoudit vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasnit význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek, rozpoznat projevy záporných charakterových vlastností u sebe i u druhých lidí, kriticky hodnotit a vhodně korigovat své chování a jednání. To je zajisté důležité i v EV, protože nejde jen o to, jaké problémy objektivně existují, ale člověk si musí i pravdivě uvědomit, kde je v onom problému jeho výchozí pozice a jaký v něm má úkol. Student je rovněž veden ke kritickému přístupu k mediálním informacím a vyjádření svého postoje k působení propagandy na život svůj i veřejné mínění a chování lidí.

EV je rovněž ve všech ročnících začleněna do Výtvarné výchovy, studenti si mají všimnout detailů, vyjadřovat například vlastní vjemy různých tvarů, pohyb, rytmus, barevný kontrast, velká kapitola je věnována lidskému tělu a vztahu člověka k prostředí. Studenti jsou rovněž vedeni k aktivnímu všímání si proměn krajiny v různých ročních a denních obdobích a také k práci s kombinací pestré palety přírodních materiálů. Zajímavým prvkem je také inspirace uměním různých přírodních národů, východních kultur a rozličné řemeslné postupy. Studenti jsou také seznamováni s problematikou land – artu a dopady tvorby v přírodě a přírodou. V hudební výchově je to pak především poslech české hudby z přelomu 19. a 20. století, při níž lze přímo získávat

velmi pozitivní vztah k přírodě (např. Má vlast, ve které B. Smetana přímo popisuje krásy české krajiny, Z českých luhů a hájů atd.)

V Náboženské výchově je EV na nižším stupni integrována poměrně málo – zdůrazněny jsou některé události z Bible, krajina Izraele a v závěru nižšího gymnázia je tématický blok věnován environmentalistické etice – jedním z výstupů je například znalost elementárních principů vedení ekologické domácnosti. Na vyšším stupni se v rámci výuky řeší vztah člověka k okolnímu světu a jeho odpovědnost za něj – ekologické aspekty chování lidí, které v křesťanství vychází primárně ze vztahu Tvůrce – člověk – stvoření. Zdůrazňuje se, že podle křesťanského úhlu pohledu na svět je člověk pouze správcem planety a jednou bude muset vydat účty za své hospodaření.

Mezi výstupy z Náboženské výchovy patří také, že student na základě různorodých zpráv dokáže vnímat množství styčných bodů mezi náboženstvím na jedné straně a každodenním životem a globálním světem na straně druhé. že přemýšlí nad rolí církve v dnešním světě a také nad autoritou jejích představitelů ve vyjadřování se ke globálním otázkám ekologie, ekonomiky apod. V rámci Náboženské výchovy si student má také uvědomit roli krásy v lidském životě, zamyslet se nad jejím smyslem a spojitostí s vnímáním duchovních hodnot. Má si také klást otázky nad smyslem nemocí a utrpení, a hledat odpovědi na to, zda je Bůh zodpovědný za lidské utrpení a nakolik si za utrpení může člověk sám – např. svým zasahováním do řádu přírody.

Do oblasti environmentalistiky a ekologie se v poslední době stále více tlačí různé východní filozofie, východní náboženství, či často spíše jejich poevropštělé napodobeniny a separáty. Proto má být student, podle školních výstupů, dobře obeznámen se základními principy hinduismu, buddhismu, taoismu, džinismu atd., ale i hnutím New Age.

Ve škole probíhá operativně řada projektů. Je na nich sympatické, že často nějakým způsobem vycházejí z iniciativy samotných studentů, kteří jsou schopni dotáhnout projekt i do vyšší než amatérské či školní úrovně a ve spolupráci s učiteli na něj získat finanční prostředky. Důkazem je např. v současnosti probíhající projekt „Zachraňte rorýse! s 2.C“.³¹

Studenti reagují na fakt, že za posledních 20 let klesl počet rorýsů až o 50%, především v důsledku zateplování a oprav starších budov, jejichž různé výklenky a

³¹ KRUMPHOLCOVÁ, K. *Zachraňte rorýse! s 2.C.* [online]. c2011, poslední revize 30.3.2011 [cit.2011-04-11]. Dostupné z < <http://www.bigy.cz/obsah/projekt-zachrante-roryse-s-2c> >.

nerovnosti poskytují rorýsům jak možnost k hnízdění, tak i jenom k odpočinku v letu – rorýsi jsou, jak známo, tak výrazně přizpůsobeni k letu, že nemohou vzlétnout ze země.

V této věci oslovila studenty jedna z našich nejvýznamnějších osobností v oblasti ekologie, prof. Hana Librova, která nad projektem také převzala morální záštitu.

Studenti 2.C se tedy budou letošní jaro snažit informovat veřejnost o ohrožení rorýsů a o možnostech ochrany těchto zákonem chráněných ptáků.

Projekt samotný má několik fází. Teď probíhá přípravná - studenti shromažďují informace, provádějí průzkum mezi obyvateli, vytvářejí informační letáky, které distribuují v Masarykově čtvrti i jinde v Brně. V další fázi budou na budovu školy osazeny rorýsovníky - speciální budky, které mají přilákat rorýsy k hnízdění. Rorýsi přilétají každoročně kolem 20. dubna, a po jejich přiletu budou studenti sledovat, kde v okolí školy hnízdí, případně kde ve škole jsou stará rorýsí hnízda. Také mají v plánu sledovat hnízdění rorýsů pomocí webkamery. Tato a další podobné akce, při nichž se projevuje tvořivost studentů, jsou jistě především výsledkem tvořivé a okolí si všímající atmosféry, kterou na škole nastartovali a vytvářejí pedagogové, i pomocí kvalitně zpracovaného obsahu učiva.

Mezi další typ akcí patří i terénní exkurze – a to nikoliv pouze jednodenní, úhledně naplánované autobusové zájezdy do zajímavé české přírodní lokality, jak je v našem školství obvyklé, ale jsou to vyloženě adrenalinové zážitky – posledním byl například přechod pohoří Rila v září tohoto školního roku – pochod krásným, ale náročným terénem, s přespáváním ve volné přírodě. Podobných akcí se v posledních letech uskutečnilo několik, a to v rámci školního roku i prázdnin. Je hezké, že kantoři a vedení školy jsou ochotni na sebe takto převzít určité bezpečnostní riziko z náročných podmínek a věnovat studentům také značnou část svého volného času.

Celkově se dá hodnotit propojení křesťanství, křesťanských hodnot s EV na Biskupském gymnáziu v Brně jako velmi zdařilé a propracované v mnoha oblastech života. Jistě je to dáno i výjimečně kvalitním složením pedagogického sboru, který oplývá nejen pedagogickými, ale i značnými odbornými kvalitami – za všechny je možno jmenovat alespoň známého bioetika Marka Orka Váchu. Pokud bychom brali jednu křesťanskou hodnotu po druhé, ke všem najdeme v učivu a činnostech školy dostatek důkazů o tom, že je ve skutečnosti realizována, a nezůstala pouze na papíře.

Hodnota „poznávání“ je realizována několika školami v přírodě a vícedenními exkurzemi ve vyšších ročnících s pohybem a pobytem v přírodě; vnímání všemi smysly umožní i plánovaná realizace a existence školní botanické zahrady, studentům jistě

velmi rozšiřuje obzory Akademické triduum se zajímavými přednáškami odborníků z praxe, kteří dobře doplňují, rozvíjí a uvádí do souvislostí školní učivo. Dále třeba ve výtvarné výchově realizované aktivní vnímání krajiny v různých denních a ročních obdobích či v rámci hudební výchovy poslouchané skladby, které mají vytvářet pozitivní vztah ke kráse české krajiny. Pro podnikavější studenty jsou to pak každoroční přechody divokých zahraničních hor. Všechny tyto aktivity dále dávají prostor k „díkům“. Ale díky je možné vzdávat například i v „učebně v přírodě“, která je situována na vrchol svahu otevřeného na město, takže člověk může přijímat nové informace jaksi z „ptačí perspektivy“, s nadhledem, ale snad i s větší kritičností.

Ctnost „moudrosti“ je rozvíjena při Akademickém triduu a např. v rámci náboženské výchovy požadavkem, aby student uměl vnímat množství styčných bodů mezi náboženstvím na jedné straně a každodenním životem a globálním světem na straně druhé. Aby si student byl nucen klást otázky o smyslu utrpení a nemoci a odpovídat na ně, aby uměl reagovat na nabídku různých východních náboženství apod.

Ctnost „spravedlnosti“ je rozvíjena například při projektu „Zachraňte rorýse! s 2.C“, při uvažování a poznávání méně obvyklých problémů např. v souvislosti s hospodařením s půdním fondem, rizicích drancování australské přírody, příčinách a následcích tání ledovců, objasnění významu rybníků a řek, hodnocení kvality dopravy v Brně a navrhování možných inovací.

Se „statečností“, čili vytrvalostí jistě souvisí projekt „Zachraňte rorýse!“ a jiné projekty, kdy studenti nabízejí něco ne až tak populárního spolužákům či veřejnosti a mají s tím spousty práce. Dále je to oprava a péče o školní faru v Opatově, zaměření na přímou aplikaci poznatků v domácnosti (např. zhodnocení používání chemikálií v domácnosti) a požadavek z Občanské výchovy, aby žák byl schopen objasnit význam vůle při dosahování cílů. Ke „statečnosti“ i „spravedlnosti“ vede také Náboženská výchova, v níž si např. mají studenti uvědomit, že člověk je jen správcem planety a jednou bude muset vydat ze svého hospodaření účty. K ctnosti „mírnosti“ pak může vést rovněž péče o faru v Opatově a pobyty studentů „ve vlastním“; dále prosté, ale vkusné, světlé a účelné zařízení prostor školy. Např. z Dějepisu s pak mohou vzít studenti poučení vzhledem k následkům, jaké měla různá přemrštěná využívání přírodních zdrojů člověkem v různých etapách historie. Z Náboženské výchovy vede ke ctnosti mírnosti požadavek na umění vést správně ekologicky domácnost.

Kvalitní naplňování principů ze ŠVP je jasně patrné na celé atmosféře školy, na její výzdobě, pestré plejádě nejrůznějších činností, aktivit a akcí, i na velmi dobré

úrovni a širokém rozhledu jejích absolventů. Ve škole navíc vládne duch nejen vznešený a odborný, ale i jaksi křesťansky skromný a jednoduchý.

3.5 Církevní gymnázium svaté Voršily Kutná Hora

Zaměření školy našlo své vyjádření také v názvu ŠVP³² – LEV. Slovo LEV je zde zkratkou tří latinských slov – Libertas, Eruditio, Veritas. Překládají se obvykle pojmy svoboda, vzdělanost, pravda. Tyto tři pojmy mají výstižně komprimovat zaměření celé práce školy. Latinský jazyk byl zvolen úmyslně, neboť odkazuje ke kořenům evropské vzdělanosti, je mateřským jazykem církve a naznačuje nadregionální charakter vzdělání.

Podle ŠVP je slovo Libertas možné kromě známého významu svoboda překládat jako volnost, přímost, samostatnost, smělost. Jestliže je svoboda jednou ze základních hodnot, odvozené významy připomínají důležitost vnitřní motivace studentů. Protože svobodu nelze realizovat bez vzdělání, je v názvu školního programu také slovo Eruditio. K jeho významu patří vzdělání, formace, učenost a poukazuje tak na základní poslání školy jako místa vzdělávání. Kromě toho evokuje schopnost cíleně a s užitkem pracovat s věděním, které je úplně teprve tehdy, je-li dáno do služeb dobra. Tuto nejednou opomíjenou dimenzi vzdělání se snaží na škole nejen reflektovat, ale také uvádět do každodenní praxe. Důkazem jsou četné projekty zaměřené na tvoření lepšího a vzájemně se více chápajícího světa. Významově nejbohatší slovo Veritas je možno přeložit slovy pravda, pravdivost, skutečnost, upřímnost, poctivost, spravedlnost, nestrannost. Studenti jsou vedeni, aby pravdu chápali objektivně jako shodu poznání se skutečností. Jsou vybízeni k jejímu neustálému hledání, ale i pokornému vědomí, že každá poznaná pravda je jen částečná.

Bez významu není ani samotná zkratka. Lev jako erbovní zvíře se vyskytuje už ve znaku Přemyslovců v polovině 13. století a odkazuje k české státnosti, k národním tradicím a k úctě vůči předkům a minulosti. V heraldice lev symbolizuje „sílu, ale nikoli krutost, budí respekt, ne však děs a je nepřemožitelný, ale ne podlý či mstivý“. Škola si klade za cíl vést studenty k lidské zralosti. K ní mimo jiné patří schopnost volit mezi odvahou a rozvážností, mezi užitím dostupných prostředků a vzdáním se práva na jejich užití. V biblické tradici je lev znakem ukazujícím na Ježíše Krista, klíčovou postavu křesťanství.

Výše uvedené základní principy, na nichž škola stojí, jsou samozřejmě formulovány dále i jako klasické klíčové kompetence, ale shora uvedený program vyjadřuje výstižněji celkové zaměření a atmosféru školy.

Mezi klíčové způsoby formace studentů patří rozsáhlý projekt s názvem „Program osobnostního růstu studenta“, který je konkrétně rozpracován pro jednotlivé ročníky školy (například „Dny poznávání v primě“, „Orientační dny v sekundě, tercii a sextě“) a jeho cílem je získání efektivních sociálních a emočních návyků, stabilních postojů a dovedností nezbytných k dosahování osobních cílů. Důležitou součástí zmíněných kurzů jsou i prvky z EV, ač hlavní zaměření projektu je spíše společenskovední.

Průřezové téma z EV je začleněno do většiny vzdělávacích oblastí. Samozřejmě, že je rovněž klasickým způsobem zmiňováno v rámci vyučovacích předmětů, podobně jako na jiných školách, ovšem specifikou kutnohorského církevního gymnázia je důkladné rozpracování průřezových témat formou neobvykle bohaté řady větších projektů a kurzů.

Mezi projekty začleňující EV patří projekty:

- „Časopis“ – studenti tvoří v rámci několika předmětů (hlavně cizí jazyk, Výtvarná výchova a Informační a výpočetní technika) publikaci, kterou si mají předat nápady, názory, informace, a také se pobavit
- „Země – místo života“ – projekt pro studenty kvarty; informativní cíle směřují k získání potřebných znalostí a dovedností z environmentální oblasti, chápání podstaty přírodních zákonitostí a objektivnímu hodnocení kvality prostředí. Formativní cíle se zaměřují zejména na vytváření hodnot a postojů ve vztahu k ŽP. Sociálně-komunikativní cíle rozvíjejí schopnost vyjadřovat a zdůvodňovat své názory, obhajovat řešení problematiky životního prostředí a působit pozitivně na jednání a postoje druhých lidí. Projekt prolíná všemi přírodovědnými předměty a jeho součástí je v květnu projektový den pro veřejnost a ekologické exkurze s terénními pracemi. Téma projektu je každý rok trochu jiné a zahrnuje širší spektrum ekologických problémů
- „Baroko“ – projekt je především zaměřen dějepisně, má ukázat barokní kulturu jako směr odrážející se v široké oblasti života člověka – a to dodnes. Baroko významně ovlivnilo ráz české krajiny a studenti se mají naučit vnímat jeho způsob vyjadřování

³²Školní vzdělávací program. Církevní gymnázium sv. Voršily Kutná Hora [online]. c2011, poslední revize 25.1.2010 [cit.2011-04-11]. Dostupné z < <http://www.cgym-kh.cz/s/vzdelavaci-programy>>.

- „Turisticko-vodácky kurz“ – cílem je prakticky ověřit zásady správného pobytu v přírodě, stavba stanů, vaření v přírodě. Zvládnout základní prvky ovládání kanoe na klidné i proudící vodě, seznámit se zásadami první pomoci a naučit studenty vnímat krásu přírody zase trochu z jiného úhlu
- „Frankofonní den“ – jednodenní projekt, do něhož jsou zapojeni všichni studenti školy. Cílem je přiblížit svět francouzsky mluvících zemí, každý rok trochu jinou oblast nebo téma, v rámci kterého je zpracovávána vždy také problematika životního prostředí, životní styl a přírodní zajímavosti dané oblasti. Podobné projekty jsou zpracovávány i pro jiné země – Anglický den, Slovanský den atd.
- „Zdravý životní styl aneb O sacharidech a tucích“ – pro studenty septimy, prochází většinou přírodovědných předmětů, studenti se zabývají biotechnologiemi i působením různých potravin na zdraví člověka.
- „Dejme šanci odpadu!“ – třítydenní projekt pro kvintu realizovaný v několika předmětech. Projekt má seznámit studenty se základy odpadového hospodářství, se způsoby dělení a třídění odpadu v domácnosti a jeho druhotným využitím – nejen klasicky, ale pracují s odpadem i v rámci Výtvarné výchovy a například v Hudební výchově tvoří v tu dobu alternativní hudební produkci

Kromě každoročních pravidelných projektů na škole probíhá i řada příležitostných akcí, odpovídajících např. na aktuální situaci ve městě. Gymnázium spolupracuje s občanským sdružením pro ekologii v bydlení Ekodomov a např. v současnosti spolu s ním pracuje na celoročním projektu „Bioodpad není odpad“³³. Projekt odpovídá na fakt, že přes čtyřicet procent odpadu na skládkách tvoří kompostovatelný materiál, který se takto smícháním s ostatním odpadem znehodnocuje, místo aby byl zpracován a využit jako cenná surovina. Studenti se proto snaží přesvědčit své spolužáky o nutnosti bioodpad třídit a ve škole také budou umístěny nádoby na bioodpad.

Další specialitou školy je, že skoro všechna průřezová témata jsou vyučována v jednom ročníku jako samostatné předměty, a to vždy s půlenou třídou – což v praxi znamená možnost mnohem aktivnějšího zapojení studentů, možnost diskuzí, které se v celé třídě většinou příliš realizovat nedají – alespoň ne programově.

Gymnázium zařadilo EV jako povinný předmět na samý konec studia, do oktávy – stejně jako Globální výchovu. Výhodou je, že studenti již mají řadu znalostí

³³ Škola začíná třídit bioodpad. [online]. c2011, poslední revize 30.3.2011 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://www.cgym-kh.cz/s/bioodpad-neni-odpad>>.

z předchozího studia, a tedy možnost, takto na prahu dospělosti, znovu zopakovat a pro život upevnit získané poznatky. Časová dotace EV je dokonce dvě hodiny týdně – stejně, jako časová dotace tematicky příbuzné Globální výchovy.

Studenti si mají v rámci předmětu EV především uvědomit odpovědnost člověka za planetu. Témata probíraná v rámci předmětu se do značné míry kryjí s tématy, která se okrajově zmiňují v různých předmětech – krajina a vliv člověka na krajinu, globální ekologické problémy, ochrana životního prostředí, trvale udržitelný rozvoj. Výuka probíhá také v terénu, v okolí školy i formou exkurzí, nebo studenti pracují s materiály na počítači, z internetu.

Pokud jde o rozvíjení jednotlivých křesťanských hodnot, „poznávání“ rozvíjejí především ekologické exkurze s terénními pracemi či turisticko – vodácký kurz; velkým přínosem do poznávání české krajiny, již nejvíce dominuje barokní umění, je projekt Baroko a stejně tak například tento projekt spolu s krajinou je příležitostí k „díkům“ či rozvoji „moudrosti“. Moudrost, vidění věcí v souvislostech a respektování řádu, rozvíjí projekt Země – místo života nebo samostatné předměty, jejichž náplní jsou jednotlivá průřezová témata. K rozšíření obzorů slouží také projekty Frankofonní, Slovanský či Anglický den.

„Spravedlnost“ a „statečnost“ je trénována v různých projektech pro veřejnost, zaměřených např. na třídění odpadu, nebo ve veřejné části projektu Země – místo života. K ctnosti mírnosti směřuje např. projekt Zdravý životní styl aneb O sacharidech a tucích.

Je výborné, že Environmentální výchově byl vyčleněn konkrétní velký časový prostor i jako samostatnému předmětu. Je ovšem také škoda, že v tomto prostoru nebyl vymezen téměř žádný čas na přesah EV do duchovní, spirituální oblasti, vnímání krásy apod., že se omezuje pouze na oblast materiálních problémů a jejich řešení.

Závěr

Za základní křesťanské hodnoty aplikovatelné v rámci environmentální výchovy můžeme, s přihlédnutím k základním církevním dokumentům, považovat komplexní poznávání stvoření a vztahů v něm, vděčnost a uznávání výjimečnosti stvořených dober, a dále kardinální ctnosti – moudrost, spravedlnost, statečnost a mírnost – v křesťanském smyslu těchto slov. A modely chování na těchto ctnostech založené.

Analýzou situace na školách, zvláště školních vzdělávacích programů, bylo zjištěno, že na mnoha školách formulovali krásné cíle environmentální výchovy a příslušné velmi potřebné výchovné a vzdělávací strategie, ovšem s konkrétním uplatněním cílů a strategií v jednotlivých předmětech je to již horší.

V jednotlivých předmětech je jasně patrná snaha učitelů „odučit“ co nejvíce historicky klasických kapitol a jistě oprávněná snaha naplnit požadavky vysokých škol na absolventy gymnázií – a požadavky prestižnějších vysokých škol a fakult se, zvláště v přírodovědné oblasti, bez ohledu na reformy ve středním školství, příliš nemění. V neposlední řadě se v plánech předmětů odráží snaha učitelů gymnázií vyrovnat se se sníženou hodinovou dotací přírodovědných předmětů. Na mnoha školách se s tvorbou nových ŠVP totiž snížila časová dotace přírodovědných předmětů na úkor jazyků a volitelných seminářů. Zvláště na menších školách se posléze přírodovědné semináře často neotevrou kvůli malému počtu přihlášených studentů a dá se přednost jazykům, kde se zájmy přírodovědně, technicky a společenskovědně orientovaných studentů kryjí. I s touto možností musí učitelé už při plánování obsahu učiva nižších ročníků počítat.

Některé školy si se zpracováním ŠVP a důkladným zapracováním průřezových témat poradily opravdu výborně a průřezová témata, včetně environmentální výchovy, velmi vhodně začlenily do výuky – nebo zvolily možnost dát při jejich zpracování z větší části prostor různým projektům či ojediněle i samostatnému předmětu.

Environmentální výchova se na školách sice často objevuje v cílech a strategiích, ale jak je patrné z obsahu učiva jednotlivých školních vzdělávacích programů, doopravdy se jí věnuje často prostor pouze okrajově. Žáci většinou nejsou nuceni s environmentálními problémy aktivně pracovat a hlouběji, kreativněji nad nimi uvažovat, zvláště ne na vyšším stupni gymnázia, protože environmentální výchova

nepatří mezi klasické (obvykle maturitní apod.) vyučovací předměty, jaké vznikly v minulých desetiletích a staletích. A pokud není prostor pro environmentální výchovu, není, samozřejmě, možné, vychovávat v jejím rámci ani ke křesťanským hodnotám.

V náboženské výchově (náboženství, křesťanské výchově) se prvky environmentální výchovy vyskytují hodně zřídka. Zajisté je to dáno nízkou hodinovou dotací náboženské výchovy, vzhledem k obsažnosti a šíři záběru učiva, ale i faktem, že na teologických fakultách se environmentální výchova, coby důležitý nástroj první evangelizace, ještě příliš nedostala do obsahu vzdělávání.

Důležitým faktorem okrajovosti environmentální výchovy v praxi gymnázií je také fakt, že, alespoň v českém prostředí, téměř úplně chybí hotové metodické materiály (typu pracovních listů, hotových vyučovacích jednotek apod.) pro její výuku na středoškolské úrovni, čili zajímavé, praktické a zároveň vyžadující jistou odbornost. Tyto materiály chybí jak v oblasti čistě přírodovědné či přírodovědně - společenskovední, tak ještě skoro úplně v oblasti vazby na křesťanské hodnoty. Bylo by tedy prospěšné pokračovat tvorbou metodických materiálů zaměřených na environmentální výchovu a křesťanské hodnoty.

Použité informační zdroje

1. ARCIBISKUPSKÉ GYMNÁZIUM. *Školní vzdělávací program. Osm svobodných umění*. [online]. c2011, poslední revize 10.10.2009 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://www.arcig.cz/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=725&mode=&order=0>>.
2. *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*. Ekumenický překlad. 6. přepracované vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.
3. BISKUPSKÉ GYMNÁZIUM BRNO. *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání*. [online]. c2011, poslední revize 14.1.2009 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://www.bigy.cz/studium/skolni-vzdelavaci-program>>.
4. DŮM IGNÁCE STUHLÉHO SKM. *Orientační dny®* [online]. c2011, poslední revize 17.3.2011 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://frystak.sdb.cz/projekt-orientacni-dny>>.
5. *Katechismus katolické církve*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1.
6. KOLEKTIV BISKUPSKÉHO GYMNÁZIA. *Biskupské gymnázium Žďár nad Sázavou. Školní vzdělávací program gymnaziálního vzdělávání*. verze č.3 platná od 1.9.2009. Dostupné po žádosti v elektronické podobě z vnitřních zdrojů gymnázia.
7. *Kompendium Katechismu katolické církve*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-094-7.
8. KRUMPHOLCOVÁ, K. *Zachraňte roryse! s 2.C*. [online]. c2011, poslední revize 30.3.2011 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://www.bigy.cz/obsah/projekt-zachrante-roryse-s-2c>>.
9. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
10. *Škola začíná třídít bioodpad*. [online]. c2011, poslední revize 30.3.2011 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://www.cgym-kh.cz/s/bioodpad-neni-odpad>>.
11. *Školní vzdělávací program. Církevní gymnázium sv. Voršily Kutná Hora* [online]. c2011, poslední revize 25.1.2010 [cit.2011-04-11]. Dostupné z <<http://www.cgym-kh.cz/s/vzdelavaci-programy>>.
12. *Školský vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání Stojanova gymnázia Velehrad. Velehrad - ke kořenům vzdělanosti*. Platnost od 1.9.2010. Dostupné po žádosti v elektronické podobě z vnitřních zdrojů školy.
13. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
14. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. 1. vyd. – dotisk. Praha: Tauris, 2006. ISBN 80-87000-02-1.

Seznam zkratek

Bílá kniha – Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha.

čl. – článek

EV – environmentální výchova

KKC – Katechismus katolické církve z roku 1997

Kompendium KKC – Kompendium Katechismu katolické církve z roku 2005

RVP – rámcové vzdělávací programy (oba)

RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP – školní vzdělávací program, příp. konkrétní Školní vzdělávací program předmětné školy

ZSV – základy společenských věd

ŽP – životní prostředí

Přílohy

Příloha č. 1: Environmentální výchova v RVP ZV

Příloha č. 2: Environmentální výchova v RVP G

Příloha č. 1 - Environmentální výchova v RVP ZV

Charakteristika průřezového tématu

Environmentální výchova vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince. Umožňuje sledovat a uvědomovat si dynamicky se vyvíjející vztahy mezi člověkem a prostředím při přímém poznávání aktuálních hledisek ekologických, ekonomických, vědeckotechnických, politických a občanských, hledisek časových (vztahů k budoucnosti) i prostorových (souvislosti mezi lokálními, regionálními a globálními problémy), i možnosti různých variant řešení environmentálních problémů. Vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků.

Na realizaci průřezového tématu se podílí většina vzdělávacích oblastí. Postupným propojováním, rozšiřováním, upevňováním i systematizací vědomostí a dovedností získávaných v těchto oblastech umožňuje Environmentální výchova utváření integrovaného pohledu. Každá z oblastí má svůj specifický význam v ovlivňování racionální stránky osobnosti i ve vlivu na stránku emocionální a volně aktivní. Ve vzdělávací oblasti **Člověk a jeho svět** poskytuje průřezové téma ucelený elementární pohled na okolní přírodu i prostředí. Učí pozorovat, citlivě vnímat a hodnotit důsledky jednání lidí, přispívá k osvojování si základních dovedností a návyků aktivního odpovědného přístupu k prostředí v každodenním životě. V maximální míře využívá přímých kontaktů žáků s okolním prostředím a propojuje rozvíjení myšlení s výrazným ovlivňováním emocionální stránky osobnosti jedince. Ve vzdělávací oblasti **Člověk a příroda** zdůrazňuje pochopení objektivní platnosti základních přírodních zákonitostí, dynamických souvislostí od nejméně složitých ekosystémů až po biosféru jako celek, postavení člověka v přírodě a komplexní funkce ekosystémů ve vztahu k lidské společnosti, tj. pro zachování podmínek života, pro získávání obnovitelných zdrojů surovin a energie i pro mimoprodukční hodnoty (inspiraci, odpočinek). Klade základy systémového přístupu zvýrazňujícího vazby mezi prvky systémů, jejich hierarchické uspořádání a vztahy k okolí. Ve vzdělávací oblasti **Člověk a společnost** téma odkrývá souvislosti mezi ekologickými, technicko-ekonomickými a sociálními jevy s úrazem na význam preventivní obezřetnosti v jednání a další principy udržitelnosti rozvoje. Ve vzdělávací oblasti **Člověk a zdraví** se téma dotýká problematiky vlivů prostředí na vlastní zdraví i na zdraví ostatních lidí. V souvislosti s problémy současného světa vede k poznání důležitosti péče o přírodu při organizaci masových sportovních akcí. Ve vzdělávací oblasti **Informační a komunikační technologie** umožňuje průřezové téma aktivně využívat výpočetní techniku (internet) při zjišťování aktuálních informací o stavu prostředí, rozlišovat závažnost ekologických problémů a poznávat jejich propojenost. Komunikační technologie podněcují zájem o způsoby řešení ekologických problémů možnostmi navazovat kontakty v této oblasti a vyměňovat si informace v rámci kraje, republiky i EU a světa. Vzdělávací oblast **Umění a kultura** poskytuje Environmentální výchově mnoho příležitostí pro zamýšlení se nad vztahy člověka a prostředí, k uvědomování si přírodního i sociálního prostředí jako zdroje inspirace pro vytváření kulturních a uměleckých hodnot a přispívá k vnímání estetických kvalit prostředí. Propojení tématu se vzdělávací oblastí Člověk a svět práce se realizuje prostřednictvím konkrétních pracovních aktivit ve prospěch životního prostředí. Umožňuje poznávat význam a role různých profesí ve vztahu k životnímu prostředí.

Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- rozvíjí porozumění souvislostem v biosféře, vztahům člověka a prostředí a důsledkům lidských činností na prostředí
- vede k uvědomování si podmínek života a možností jejich ohrožování
- přispívá k poznávání a chápání souvislostí mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí v různých oblastech světa
- umožňuje pochopení souvislostí mezi lokálními a globálními problémy a vlastní odpovědností ve vztazích k prostředí
- poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí
- ukazuje modelové příklady jednání z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje žádoucích i nežádoucích
- napomáhá rozvíjení spolupráce v péči o životní prostředí na místní, regionální, evropské i mezinárodní úrovni
- seznamuje s principy udržitelnosti rozvoje společnosti.
- učí hodnotit objektivnost a závažnost informací týkajících se ekologických problémů
- komunikovat o problémech životního prostředí, vyjadřovat, racionálně obhajovat a zdůvodňovat své názory a stanoviska

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- přispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty
- vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů
- vede k pochopení významu a nezbytnosti udržitelného rozvoje jako pozitivní perspektivy dalšího vývoje lidské společnosti
- podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí
- přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí
- vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí
- vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví

Tematické okruhy průřezového tématu

Environmentální výchova je členěna do tematických okruhů, které umožňují celistvé pochopení problematiky vztahů člověka k životnímu prostředí, k uvědomění si základních podmínek života a odpovědnosti současné generace za život v budoucnosti.

Tematické okruhy:

► **Ekosystémy** – les (les v našem prostředí, produkční a mimoprodukční významy lesa); pole (význam, změny okolní krajiny vlivem člověka, způsoby hospodaření na nich, pole a jejich okolí); vodní zdroje (lidské aktivity spojené s vodním hospodářstvím, důležitost pro krajinnou ekologii); moře (druhovká odlišnost, význam pro biosféru, mořské řasy a kyslík, cyklus oxidu uhličitého) a tropický deštný les (porovnání, druhová rozmanitost, ohrožování, globální význam a význam pro nás); lidské sídlo – město – vesnice (umělý ekosystém, jeho funkce a vztahy k okolí, aplikace na místní podmínky); kulturní krajina (pochopení hlubokého ovlivnění přírody v průběhu vzniku civilizace až po dnešek)

► **Základní podmínky života** – voda (vztahy vlastností vody a života, význam vody pro lidské aktivity, ochrana její čistoty, pitná voda ve světě a u nás, způsoby řešení); ovzduší (význam pro život na Zemi, ohrožování ovzduší a klimatické změny, propojenost světa, čistota ovzduší u nás); půda (propojenost složek prostředí, zdroj výživy, ohrožení půdy, rekultivace a situace v okolí, změny v potřebě zemědělské půdy, nové funkce zemědělství v krajině; ochrana biologických druhů (důvody ochrany a způsoby ochrany jednotlivých druhů); ekosystémy – biodiverzita (funkce ekosystémů, význam biodiverzity, její úroveň, ohrožování a ochrana ve světě a u nás); energie (energie a život, vliv energetických zdrojů na společenský rozvoj, využívání energie, možnosti a způsoby šetření, místní podmínky); přírodní zdroje (zdroje surovinové a energetické, jejich vyčerpateľnost, vlivy na prostředí, principy hospodaření s přírodními zdroji, význam a způsoby získávání a využívání přírodních zdrojů v okolí)

► **Lidské aktivity a problémy životního prostředí** – zemědělství a životní prostředí, ekologické zemědělství; doprava a životní prostředí (význam a vývoj, energetické zdroje dopravy a její vlivy na prostředí, druhy dopravy a ekologická zátěž, doprava a globalizace); průmysl a životní prostředí (průmyslová revoluce a demografický vývoj, vlivy průmyslu na prostředí, zpracovávané materiály a jejich působení, vliv právních a ekonomických nástrojů na vztahy průmyslu k ochraně životního prostředí, průmysl a udržitelný rozvoj společnosti); odpady a hospodaření s odpady (odpady a příroda, principy a způsoby hospodaření s odpady, druhotné suroviny); ochrana přírody a kulturních památek (význam ochrany přírody a kulturních památek; právní řešení u nás, v EU a ve světě, příklady z okolí, zásada předběžné opatrnosti; ochrana přírody při masových sportovních akcích – zásady MOV) změny v krajině (krajina dříve a dnes, vliv lidských aktivit, jejich reflexe a perspektivy); dlouhodobé programy zaměřené k růstu ekologického vědomí veřejnosti (Státní program EVVO, Agenda 21 EU) a akce (Den životního prostředí OSN, Den Země apod.)

► **Vztah člověka k prostředí** – naše obec (přírodní zdroje, jejich původ, způsoby využívání a řešení odpadového hospodářství, příroda a kultura obce a její ochrana, zajišťování ochrany životního prostředí v obci - instituce, nevládní organizace, lidé); náš životní styl (spotřeba věcí, energie, odpady, způsoby jednání a vlivy na prostředí); aktuální (lokální) ekologický problém (příklad problému, jeho příčina, důsledky, souvislosti, možnosti a způsoby řešení, hodnocení, vlastní názor, jeho zdůvodňování a prezentace); prostředí a zdraví (rozmanitost vlivů prostředí na zdraví, jejich komplexní a synergické působení, možnosti a způsoby ochrany zdraví); nerovnoměrnost života na Zemi (rozdílné podmínky prostředí a rozdílný společenský vývoj na Zemi, příčiny a důsledky zvyšování rozdílů globalizace a principy udržitelnosti rozvoje, příklady jejich uplatňování ve světě, u nás)

Příloha č. 2 - Environmentální výchova v RVP G

Charakteristika průřezového tématu

V době, kdy jsme svědky rychlého zhoršování stavu globálních životodárných systémů z hlediska podmínek udržitelného rozvoje, stala se environmentální výchova důležitým tématem. Problémy, jež z větší části způsobil člověk (úbytek stratosférického ozónu, znečištění životního prostředí, nastupující změna klimatu, vyčerpání přírodních zdrojů, destrukce přírodních ekosystémů, rychle rostoucí lidská populace, vznik nových epidemií a onemocnění), vyžadují k řešení a prevenci „environmentálně“ vzdělaného občana.

Environmentální výchova představuje nezastupitelný významný předpoklad udržitelného rozvoje, jenž patří i mezi prvořadě zájmy Evropské unie. Základním předpokladem nastoupení cesty k udržitelnému rozvoji je zvýšení ekologického vědomí lidí a jejich odborná připravenost na kvalitativně nové přístupy v celé technicko-ekonomické a sociální oblasti. Z těchto důvodů se stává environmentální výchova průřezovým tématem vzdělávání na gymnáziu a jedním ze základních pilířů vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

Environmentální problémy, jež se v reálném světě vyskytují, se jen málokdy dají vysvětlit pouze v kontextu poznatků jedné disciplíny. Základ pro toto průřezové téma je tedy v celé řadě vzdělávacích oborů, a to jak přírodovědných – Biologie, Chemie, Fyzika, Geografie a Geologie, tak v oborech společenských – Občanský a společenskovědní základ, Dějepis, Člověk a svět práce, Výchova ke zdraví. V pojetí environmentální výuky je tedy nutný posun od tradiční oborové výuky k výuce oborově integrované. Dochází k propojování poznatků a zkušeností z různých oborů a tyto zkušenosti a poznatky jsou potom využívány pro konkrétní řešení environmentálních problémů v praxi (Proč mám třídít odpad? Jak budu vytápět svůj dům a proč? apod.). Také proto není obsah průřezového tématu zpracován tradičně – pouhým výčtem učiva, ale v podobě problémových otázek, přičemž každá otázka v sobě zahrnuje řadu dílčích problémů. Důležitým aspektem je nejen vlastní obsah výuky, ale i používané prostředky a působení prostředí. Významnou součástí realizace průřezového tématu může proto být např. ekologizace provozu a prostředí školy, zaměření na řešení problémů v obci a okolí a na spolupráci s různými partnery mimo školu.

Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka

V oblasti postojů a hodnot má průřezové téma žákovi pomoci:

- uvědomovat si specifické postavení člověka v přírodním systému a jeho odpovědnost za další vývoj na planetě;
- projevovat pokoru, úctu k hodnotám, které neumí vytvořit člověk, oceňovat hodnotu přírody, vnímat a být schopen hodnotit různé postoje k postavení člověka v přírodě a k chování člověka vůči přírodě;
- pochopit, že člověk z hlediska své existence potřebuje využívat přírodní zdroje ve svůj prospěch, ale vždy tak, aby nedošlo k nevratnému poškození životního prostředí;
- uvědomit si, že k ochraně přírody může napomoci každý jedinec svým ekologicky zodpovědným přístupem k běžným denním činnostem;

- vnímat místo, ve kterém žije, a změny, které v něm probíhají, a cítit zodpovědnost za jeho další vývoj, a to nejen z hlediska životního prostředí.

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností má průřezové téma žákovi pomoci:

- poznat složitou propojenost přírodních systémů a pochopit, že narušení jedné složky systému může vést ke zhroucení celého systému;
- znát z vlastní zkušenosti přírodní a kulturní hodnoty ve svém okolí, uvažovat o nich v souvislostech a chápat příčiny a následky jejich poškozování;
- hledat příčiny neuspokojivého stavu životního prostředí v minulosti i současnosti a hledat možnosti dalšího vývoje;
- pochopit velkou provázanost faktorů ekologických s faktory ekonomickými a sociálními a být schopen vybrat optimální řešení v reálných situacích;
- nahlížet různé aspekty ekologických problémů, vytvářet si vlastní názor a postoj k nim;
- uvědomit si vliv znečištěného prostředí na lidské zdraví;
- dozvídat se, jaké možnosti mám jako občan při ochraně životního prostředí, a umět je využívat;
- získat praktické dovednosti a návyky pro běžné denní činnosti napomáhající ke zlepšení životního prostředí;
- propojit poznatky a dovednosti z jednotlivých vzdělávacích oblastí a využívat je při řešení environmentální problematiky.

Tematické okruhy průřezového tématu

PROBLEMATIKA VZTAHŮ ORGANISMŮ A PROSTŘEDÍ

- ▶ Jak ovlivňuje prostředí organismy, které v něm žijí, a které abiotické/biotické vlivy na organismus působí
- ▶ Jak lze charakterizovat populace, jejich vlastnosti a vzájemné vztahy
- ▶ Jak probíhá tok energie a látek v biosféře a v ekosystému

ČLOVĚK A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

- ▶ Jak ovlivňuje člověk životní prostředí od počátku své existence po současnost a jaké je srovnání těchto forem ovlivňování z hlediska udržitelnosti
- ▶ Čím jsou významné organismy pro člověka, jaké jsou příčiny vzniku a zániku některých rostlinných a živočišných druhů a jaké jsou formy jejich ochrany
- ▶ Jaké zdroje energie a suroviny člověk na Zemi využívá a jaké klady a zápory se s jejich využíváním a získáváním pojí
- ▶ Jakým způsobem člověk využívá vodu, jaké jsou nejčastější příčiny jejího znečištění, čím je způsoben nedostatek pitné vody a jaký má dopad na společnost
- ▶ K čemu člověk využívá půdu a jaké důsledky z toho pro životní prostředí vyplývají

- ▶ Jaké jsou příčiny rychlého růstu lidské populace a jaký vliv má tento růst na životní prostředí
- ▶ Které vlivy prostředí ohrožují zdraví člověka
- ▶ Jaké jsou příčiny a důsledky globálních ekologických problémů a jaký postoj k tomu zaujímají zainteresované skupiny
- ▶ Jaké jsou nástroje a možnosti řešení globálních ekologických problémů (např. legislativní, dobrovolné/občanské, institucionální, technologické) a jaké jsou možnosti zapojení jednotlivce do jejich řešení
- ▶ Které základní principy se pojí s myšlenkou udržitelného rozvoje
- ▶ Jaké jsou prognózy globálního rozvoje světa na podkladě současného environmentálního jednání lidstva

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ REGIONU A ČESKÉ REPUBLIKY

- ▶ S kterými problémy z hlediska životního prostředí se ČR a region nejvíce potýká
- ▶ Jaká je historie a současný stav ochrany přírody a krajiny v ČR
- ▶ Které z institucí v ČR se zabývají problematikou životního prostředí
- ▶ Jaká jsou nejvýznamnější legislativní opatření v oblasti životního prostředí a jak tato opatření ovlivňuje Evropská unie